

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA KOMPYUTER SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISH

Sattarov Sarvarbek Baxtiyor o‘g‘li

Namangan davlat universiteti talabasi

Tel: +998990097515

Annotatsiya: Davlat ta‘lim muassasalarining boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga kompyuter savodxonligini o‘rgatilishi masalasi dolzarbligi ortib bormoqda. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida zamonaviy axborot kommunikatsiya vositalaridan samarali foydalanishda kompyuter savodxonligini oshirilishi talab etilmoqda. Bu o‘z navbatida maktablarda boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga ham kompyuter savodxonligini o‘rgatilishi bo‘yicha chora-tadbirlar ishlab chiqishga yo‘naltiradi. Ushbu maqolada aynan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kompyuter savodxonligini shakllantirishning maqsadi, vazifalari, usullari va uning natijalari to‘g‘risida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta‘lim, kompyuter savodxonligi, kompyuter, kommunikatsiya, axborot-kommunikatsiya, axborot texnologiyasi, standart, mezon.

KIRISH

Shiddat bilan rivojlanib borayotgan Texnologiya asrida jamiyatning barcha bo‘g‘inlarida axborot kommunikatsiya vositalaridan foydalanishga alohida e‘tibor berib kelinmoqda. Unga ko‘ra davlat ta‘lim muassasalarining boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga kompyuter savodxonligini o‘rgatilishi masalasi dolzarbligi ortib boradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini zamonaviy axborot kommunikatsiya vositalaridan samarali foydalanishda kompyuter savodxonligini shakllantirish talab etiladi. Maktablarda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kompyuter savodxonligini shakllantirishga erishish bo‘yicha jahon tajribasi va amaliyoti bo‘yicha yangi yo‘nalishlar joriy etilmoqda. Kompyuter savodxonligini shakllantirishning asosiy usullari, mezonlari hamda kompyuter savodxonligini shakllantirishning chora-tadbirlari olib borilmoqda. Zero, maktablarda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kompyuter savodxonligini shakllantirish maktablardagi ta‘lim sifatini ta‘minlash va yaxshilash nafaqat maktabning ijtimoiy va iqtisodiy farovonligini kaliti, balki uning respublika miqyosidagi mavqeiga ta‘sir qiluvchi omil ham bo‘lmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI:

Davlat ta‘lim muassasalarida kompyuter savodxonligini shakllantirishda ta‘limning sifat bosqichiga ko‘tarilishi bo‘yicha dunyodagi yetakchi olimlar Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun kompyuter savodxonligini tekshirish bo‘yicha adabiyotlarning yagona o‘z tahlillarini amalga oshiradi.

1. Stiv Makkonnel tomonidan yozilgan "Kod yakunlandi" - Bu kitob dasturiy ta‘minot ishlab chiquvchilari uchun Injil hisoblanadi va toza, samarali va xatosiz kod yozishning barcha jihatlarini qamrab oladi. U boshlang‘ich dasturchilarga uzoq muddatda saqlash va disk raskadrovka qilish oson bo‘lgan samarali kod yozishni o‘rgatadi.

2. Tomas X. Kormen, Charlz E. Leyserson, Ronald L. Rivest va Klifford Shtaynning "Algoritmarga kirish" - Bu kitob informatika va dasturlashni o‘rganayotgan talabalar uchun muhim manba hisoblanadi. U algoritmlar va ma‘lumotlar tuzilmalari bilan to‘liq tanishishni ta‘minlaydi va dasturlashda qo‘llaniladigan eng mashhur algoritmlarning batafsil tushuntirishlarini taqdim etadi.

3. Garold Abelson va Gerald Jey Sussmanning "Kompyuter dasturlarining tuzilishi va talqini" - Bu kitob asosiy kompyuter dasturlarini yozishni o'rganmoqchi bo'lgan yangi boshlanuvchilar uchun ideal manbadir. U rekursiya, ma'lumotlarni abstraksiyalash va dasturlash tillari kabi fundamental tushunchalarni aniq va ixcham tarzda o'rgatadi.

4. Erich Gamma, Richard Helm, Ralf Jonson va Jon Vlissidesning "Dizayn naqshlari: qayta foydalanish mumkin bo'lgan ob'ektga yo'naltirilgan dasturiy ta'minot elementlari" - Bu kitob moslashuvchan va qayta foydalanish mumkin bo'lgan dasturiy ta'minot komponentlarini yaratishni o'rganmoqchi bo'lgan dasturiy ta'minot ishlab chiqaruvchilari uchun o'qishi shart. . U keng tarqalgan dasturiy ta'minotni ishlab chiqish muammolariga tasdiqlangan echimlar bo'lgan keng qamrovli dizayn naqshlarini taqdim etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida kompyuter savodxonligini shakllantirish muhokama qilinadi. Uning asosiy tarkibiy omillari va qismlari tavsiflanadi. Maktablarda boshlang'ich sinflarda kompyuter savodxonligini shakllantirish bo'yicha reytingini aniqlash mezonlari tahlil qilinadi va rivojlangan davlatlar me'zonlari bilan solishtirildi. Kompyuter savodxonligini shakllantirish bo'yicha yondashuvlar o'rganildi.

TAHLILLAR VA NATIJALAR.

Boshlang'ich sinflarda joriy etiladigan pedagogik va axborot texnologiyalari, avvalo, fanlar orasidagi aloqadorlikni ta'minlash bilan bir qatorda o'quvchi faoliyatini to'g'ri izga solish, vaqtdan unumli foydalanish, sinfda va sinfdan tashqari vaqtlarda bolalar orasida tashabbuskorlik muhitini yuzaga keltirish, erkin fikrlash, ijodiy izlanish tizimini yaratish kabi qator ishlarni amalga oshirishdan iboratdir. Bu ishlarni amalga oshiruvchi bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda informatika va axborot texnologiyalari fanini o'qitish dasturi va rejasini qayta ko'rib chiqib, zamonaviy bilim berish va ularda amaliy tayyorgarlik malakalarini shakllantirishga xizmat qiladigan o'quv soatlari hajmini oshirish zarur. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda faqat nazariy bilim emas, balki o'rganilgan nazariy bilimlarni amalda sinab ko'rish orqali amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga ko'proq e'tibor qaratish lozim. Shuning uchun boshlang'ich maktablarning pedagogik jarayonlarni tashkil etish bilan bevosita aloqada bo'lgan informatika va axborot texnologiyalari bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni egallash masalasi bugungi kunda dolzarb muammolardan hisoblanadi.[2.]

Boshlang'ich sinflar o'qituvchisining metodik-matematik tayyorgarligi deyilganda biz uni ilmiy dunyoqarash asosida matematika o'qitish metodikasini umumiy pedagogik-psixologik va matematik tayyorgarlik bilan uzviy bog'lanishda tayyorlanishni tushunamiz. Bunday tayyorlanish vazifasiga matematikadan boshlang'ich ta'lim sohasida ma'lum bilim va uquvlarni egallash hamda bolalarni o'qitish orqali tarbiyalashni o'zlashtirishi kiradi.[1.]

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kompyuter savodxonligini oshirish bir necha usullar bilan amalga oshirilishi mumkin:

1. Kompyuterga kirish: O'quvchilarni kompyuter tizimining klaviatura, sichqoncha va monitor kabi asosiy komponentlari bilan tanishtirishdan boshlang. Bu ularga foydalanadigan vositalar haqida asosiy tushuncha beradi.

2. Oddiy vazifalar va dasturlar: Bolalar Microsoft Paint, WordPad yoki veb-brauzer kabi asosiy kompyuter dasturlari va vositalaridan qanday foydalanishni o'rganishdan boshlashlari mumkin. Bu

ularga nafaqat ilovalardan qanday foydalanishni o‘rgatadi, balki kompyuter operatsiyalari haqida asosiy tushunchalarni shakllantirishga yordam beradi.

3. Interaktiv o‘yinlar va dasturiy ta‘minot: O‘quvchilarning qiziqarli vaqt davomida kompyuterning asosiy ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradigan turli xil interaktiv o‘yinlar va dasturiy ta‘minot dasturlari mavjud. Bular ularni o‘rganishga qiziqtirishga yordam beradi.

4. Kodlash va dasturlash darslari: O‘quvchilarni kodlash va dasturlash tushunchalari bilan tanishtirish ularda muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish va kompyuterlar qanday ishlashini chuqurroq tushunishga yordam berishning ajoyib usuli bo‘lishi mumkin. Talabalarga kodlashni boshlashga yordam beradigan bir qator onlayn manbalar va o‘yinlar mavjud.

5. Raqamli savodxonlik darslari: Hozirda ko‘plab maktablar o‘quvchilarga texnologiyadan xavfsiz va mas‘uliyatli tarzda foydalanishni o‘rgatish maqsadida raqamli savodxonlik darslarini taklif qilmoqda. Ushbu darslar onlayn xavfsizlik, kiberbulling va media savodxonligi kabi mavzularni qamrab olishi mumkin.

Ma‘lumki, axborot, algoritm kabi tushunchalar informatika fanining asosiy tushunchalaridan hisoblanadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari matematika darslarida misol va masalalarni yoki mantiqiy topshiriqlarni yechish jarayonida axborot, algoritmgga xos tushunchani bilib-bilmasdan qo‘llaydilar. O‘qituvchi bu tushunchalar mohiyatini o‘quvchilarga tushuntirib berishi va amalda qo‘llashi uchun quyidagilarni bilishi kerak: 1. Axborot o‘rganilayotgan narsa yoki hodisani har taraflama to‘liq ifodalashi, ya‘ni axborot to‘liqlik sifatiga ega bo‘lishi. 2. Axborot ma‘lum ma‘noda qimmatli bo‘lishi va aks holda undan foydalanish ehtiyoji tug‘ilmasligi. 3. Axborot ishonchli bo‘lishi aks holda uni qayta ishlashga zarurat tug‘ilmasligi.[2.]

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kompyuter savodxonligini shakllantirishning samarali usullari quyidagilardan iborat:

1. Amaliy mashg‘ulotlar: O‘quvchilarga kompyuter bilan amaliy ishlash imkonini berish kompyuter savodxonligini shakllantirishning eng samarali usullaridan biridir. Ularga mustaqil ravishda kashf qilish, tajriba qilish va o‘rganish imkoniyatini berish orqali ular o‘rganishga nisbatan egalik hissini rivojlantiradilar.

2. Hamkorlikda o‘rganish: Guruh loyihalari yoki mashg‘ulotlar kabi hamkorlikdagi ta‘lim faoliyati boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kompyuter savodxonligini oshirishning ajoyib usuli bo‘lishi mumkin. Bu ularga kompyuter va texnologiyani o‘rganish jarayonida birgalikda ishlash va fikr almashish imkonini beradi.

3. Gamifikatsiya: Interfaol va qiziqarli o‘yinlar yoki mashg‘ulotlardan foydalanish o‘quvchilarda kompyuter savodxonligi ko‘nikmalarini rivojlantirishga qiziqish va motivatsiyani saqlashga yordam beradi. Bu talabalarni o‘rganishga undaydigan qiziqarli va qiziqarli o‘quv muhitini yaratadi.

4. Soddalashtirilgan til: Kompyuter tushunchalarini sodda tilda tushuntirish o‘quvchilarga ma‘lumotni yaxshiroq tushunish va saqlashga yordam beradi. O‘qituvchilar yangi tushunchalarni kiritishda texnik jargon yoki murakkab terminologiyadan foydalanishdan qochishlari kerak.

5. Ko‘rgazmali qurollar: Diagramma, video va infografika kabi ko‘rgazmali qurollardan foydalanish o‘quvchilarga mavhum va murakkab kompyuter tushunchalarini osonroq tushunishga yordam beradi.

6. Rag‘batlantirish va maqtash: Nihoyat, o‘qituvchilar kompyuter savodxonligi ko‘nikmalarini rivojlantirish yo‘lida muvaffaqiyatga erishayotgan talabalarni rag‘batlantirishlari va maqtashlari kerak.

Bu o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlashga yordam beradi va o‘quvchilarda kompyuter va texnologiyani o‘rganishga ijobiy munosabatni rivojlantirishga yordam beradi.

Zamonaviy axborot-kommunikasiya texnologiyalari - o‘qitishning vositalari sifatida. Akademik lisey va kasb-hunar kollejlari informatika va axborot texnologiyalarini kurslari bo‘yicha amaliy-laboratoriya mashg‘ulotlarini maqsad va vazifalari, mazmuni va o‘tkazish metodikasi. Zamonaviy informatika xonasini vazifalari va maqsadi. Zamonaviy informatika xonasini jixozlash. O‘qituvchi va o‘quvchi ish joylari. Texnika xavfsizlikligi talablari. Zamonaviy informatika xonasida o‘quv-tarbiya ishlarining tashkil etish. Zamonaviy informatika xonasida Internet, Intranet va lokal tarmog‘i asosida o‘quv-tarbiya ishlarining tashkil etish. Informatika va axborot texnologiyalari fanlari bo‘yicha o‘quv jarayonini rejalashtirish. Informatika darslariga va zamonaviy informatika xonasida darslarini o‘tkazishga tayyorlash va rejalashtirishning ajralib turuvchi xususiyatlari. O‘quv jarayonini tematik va xar bir darsni rejalashtirish. Informatika va axborot texnologiyalari fanlaridan darsdan tashqari ishni tashkillashtirish tamoyillari. Informatika va axborot texnologiyalari fanlaridan olimpiadalar o‘tkazish.[3.]

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kompyuter savodxonligini shakllantirishning interfaol usullariga quyidagilar kiradi:

1. Onlayn o‘quv o‘yinlari: Interfaol onlayn o‘quv o‘yinlari talabalarga kompyuterning asosiy ko‘nikmalarini qiziqarli va qiziqarli tarzda o‘rganish va mashq qilishda yordam beradi. Ushbu o‘yinlar matn terish ko‘nikmalaridan tortib, dasturlash asoslarini o‘rganishgacha bo‘lgan bir qator mavzularni qamrab olishi mumkin.

2. Virtual haqiqat: virtual haqiqat texnologiyasidan foydalangan holda, o‘qituvchilar kompyuter tushunchalarini hayotga olib keladigan tajribalarni yaratishi mumkin. Bu, ayniqsa, vizual va interaktiv ta‘lim orqali yaxshiroq o‘rganadigan talabalar uchun samaralidir.

3. Kodlash mashqlari: Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini kodlash mashqlari bilan tanishtirish kompyuter savodxonligini shakllantirishning yana bir usuli hisoblanadi. Scratch kabi vositalar yordamida o‘qituvchilar o‘quvchilarga qiziqarli va interaktiv tarzda dasturlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradigan kodlash faoliyatini yaratishi mumkin.

4. Multimediali taqdimotlar: Video va interfaol slayd-shou kabi multimediyali taqdimotlardan foydalanish boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga kompyuter tushunchalari bilan tanishtirishning samarali usuli bo‘lishi mumkin. Ushbu taqdimotlardan murakkab g‘oyalarni tasvirlash va talabalarni o‘rganish tajribasiga jalb qilish uchun foydalanish mumkin.

5. Robototexnika: Robototexnika to‘plamlaridan boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarda hisoblash fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun foydalanish mumkin. Robotlarni yaratish va dasturlash orqali talabalar muammoni hal qilish, mantiqiy fikrlash va ijodkorlikni rivojlantirishlari mumkin.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kompyuter savodxonligini shakllantirishning didaktik usullariga quyidagilar kiradi:

1. Ma‘ruzalar: Ma‘ruzalardan kompyuterlar, dasturiy ta‘minot va texnik vositalar bilan bog‘liq asosiy tushunchalar va atamalar bilan tanishish uchun foydalanish mumkin. Bu talabalar uchun nazariy asos yaratishning samarali usulidir.

2. Namoyishlar: Talabalarga har xil turdagi dasturiy va texnik vositalardan qanday foydalanishni ko‘rsatish uchun ko‘rgazmalardan foydalanish mumkin. Bu usul o‘quvchilarga tushunchalarni amalda ko‘rish va ularni qo‘llash usullarini o‘rganish imkonini beradi.

3. Amaliy amaliyot: Talabalarga amaliy mashg‘ulotlar orqali kompyuter, dasturiy ta’minot va texnik vositalardan foydalanishni mashq qilish imkoniyatini berish kompyuter savodxonligini shakllantirishning muhim elementidir. Ushbu yondashuv talabalarda amaliy ko‘nikmalarni va texnologiyadan foydalanishda ishonchni rivojlantirishga yordam beradi.

4. Ishchi varaqlar: Ishchi varaqlardan o‘quvchilar o‘rgangan tushunchalarni mustahkamlash uchun foydalanish mumkin. Bu usul, ayniqsa, bilimlarni sinash va tushunishni baholash uchun foydalidir.

5. Guruh loyihalari: Guruh loyihalari talabalar o‘rtasida hamkorlik va jamoaviy ishlarni rag‘batlantiradi. Ushbu loyihalar darsda olingan bilim va ko‘nikmalarni qo‘llash uchun ishlatilishi mumkin va muammolarni hal qilish va ijodkorlikni namoyish qilish imkoniyatini beradi.

XULOSALAR

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kompyuter savodxonligini shakllantirish ularning texnologiyaga asoslangan dunyoda kelajakdagi muvaffaqiyati uchun muhim ahamiyatga ega. To‘g‘ri vositalar, resurslar va yo‘l-yo‘riqlar yordamida bolalar tobora raqamli dunyoda rivojlanish uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni rivojlantirishlari mumkin.

Ushbu usullarni o‘z ichiga olgan o‘qituvchilar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kompyuter savodxonligini samarali shakllantirib, ularni texnologiyaga asoslangan dunyoda kelajakdagi muvaffaqiyatga tayyorlashlari mumkin.

Interfaol usullar talabalarga kompyuter savodxonligi ko‘nikmalarini samarali o‘rganish va amaliyotda qo‘llashga yordam beradigan qiziqarli o‘quv muhitini yaratadi. O‘qituvchilar o‘z darslariga interfaol usullarni kiritish orqali o‘quvchilarning faolligi va motivatsiyasini oshirishi, kompyuter va texnologiya haqidagi bilimlarni boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun qiziqarli va qiziqarli qilishlari mumkin.

Didaktik usullar ko‘proq tuzilgan va tizimli bo‘lib, kompyuterning asosiy tushunchalarini qamrab oladi. Shuningdek, ular o‘quvchilarning o‘rganish tajribasini oshirish uchun mustaqil va guruhlarda ishlash imkoniyatini beradi. O‘qituvchilar o‘quvchilarda kompyuter savodxonligi ko‘nikmalarini samarali rivojlantirishga yordam berish uchun interfaol va didaktik usullarning kombinatsiyasini kiritishlari mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. M.E. Jumayev, Z.O'.Tadjiyeva. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. T., «Fan va texnologiya», 2005.
2. A.A.Abdugodirov, G.U.Umarova. Boshlang‘ich sinflarda informatika elementlarini o‘qitish metodikasi. –T.: «Fan va texnologiya», 2016
3. Yuldashev U.Yu. Boqiev R.R. Zokirova F.M. Informatika o‘qitish metodikasi. O‘quv qo‘llanma. Toshkent. «Talqin» 2004.